लैर्वेगैर्या हिक्का समवर्त्तते । कम्पयन्ती शिरोग्रीवां यमला तां विनिर्दिशेत्"। जुद्रामाह "विकृष्टकालैर्या वेगैर्मन्दैः समभिवर्त्तते । क्षुद्रिका नाम सा हिक्का जन्तुमूलं प्रधावति" । विकृष्टकालैः चिरेण । जन्तुः कफो रसो वा सन्धिः । गम्भीरामाह "नाभिप्रदृत्ता या हिक्का घोरा गम्भीरनादिनी । अनेकोपद्रवयुतो गम्भीरा नाम सा स्मृता" । अनेकोपद्रवयुतो तृष्णाज्वरादियुक्ता । महतीमाह "समीपि पीड्यन्तीव सततं या प्रवर्त्तते । महाहिक्केति सा ज्ञेया सर्वगात्रप्रकम्पिनी" । समीपि वस्तिहृदयशिरःप्रभृतीनि । असाध्यत्वमाह "आयम्यते हिक्कितो यस्य देहो दृष्टिर्द्रुतं ताम्यते नित्यमेव । जीवोऽस्यहिष्टं जीवति यत्रातिमात्रं तौ द्वौ चान्त्यौ वर्जयेद्धिक्कयन्तौ । आयम्यते विस्तार्य्यत इव तौ द्वाविति आयम्यत इत्यादिना नित्यमेवेत्यन्तेनैको हिक्कमानः । जीव इत्यादिनाऽतिमात्रमित्यन्तेनापरः । तौ द्वौ अन्त्यौ च गम्भीरया महतीहिक्कया हिक्कमानौ वर्जयेत् । अपरञ्च "अतिवर्द्धितदोषस्य मलद्वेन क्षयस्य च । व्याधिभिः जीर्णदेहस्य दृढस्यातिव्यवायिनः । आयासाच्च बलवता हिक्का हन्त्याशु जीवितम् । यमिका च प्रलापार्तिमोहतृष्णासमन्विता" । साध्यत्वमाह "अजीर्णव्याधदोषस्य स्विरधातिन्द्रियस्य च । तस्य साधयितुं शक्या यमिका हन्यतोऽन्यथा" ।

हिङ्गु न० हिनं गच्छति गम-डु नि० । (हिङ्) रामठदेशोद्भवे वृक्षे अमरः यस्य निर्यासो हिङ्गुद्रव्यम् । "हिङ्गूष्णं पाचनं रूक्षं तीक्ष्णं वातबलासहृत् । रसे पाके च कटुकं स्निग्धञ्च वह्निदीपनम् । शूलगुल्मोदरानाहक्रिमिघ्नं पित्तवर्द्धनम्" भावप्र० । "हिङ्गु तीक्ष्णं कटुरसं शूलाजीर्णविबन्धनुत् । लघूष्णं पाचनं स्निग्धं दीपनं कफवातजित्" राजव० । २वंशपत्रे भावप्र०

हिङ्गुनाडिका स्त्री हिङ्गुन नाडी इव नाडी यस्याः कप् । नाडीहिङ्गौ राजनि० ।

हिङ्गुनिर्यास पु० हिङ्गुन इव निर्यासोऽस्य । १निम्बवृक्षे अमरः ६व० । २हिङ्गुवृक्षनिर्यासे च (हिङ्) ।

हिङ्गुपत्र पु० हिङ्गुन इव पत्रमस्य । १रङ्गुदीवृक्षे राजनि० (हिङ्पात) २वृक्षभेदे स्त्री ङीप् भरतः ।

हिङ्गुपर्णी हिङ्गुन इव पर्णमस्याः गौरा० ङीष् । वंशपत्र्याम् रत्नमाला ।

हिङ्गुल पुंन० हिङ्गु तद्वर्णं लाति धा-ड । रक्तवर्णे वर्णकद्रव्यभेदे अमरः २यात्तौक्यां २ट्टहयाञ्च स्त्री ङीप् वर्णकभेदे तस्य शोधनादिकं भावप्र० उक्तं यथा "मेषीक्षीरेण दरदमम्लवर्गेण भावितम् । सप्त वारान् प्रयत्नेन शुद्धिमायाति निश्चितम्" । एवं शोधितस्य हिङ्गुलस्य गुणाः । "तिक्तं कषायं कटु हिङ्गुलं स्यात् श्लेष्मामवघ्नं कफपित्तहारि । कुष्ठामकण्डूज्वरकामलांश्च शूलाङ्गवातौ च गरं निहन्ति" । अथ हिङ्गुलादूसाकर्षणविधिः "निम्बूरसैर्निम्बपत्ररसैर्वा यामयामकम् । दृढा दरदमूर्द्धन्तु पातयेत् स्रुतवुक्तिवत् । ततोर्द्धपिठरीकर्म स्थूलोयाद्रसमुत्तमम् । शुद्धमेव हिङ्गुलं स्रुतं सर्वकर्मसु योजयेत्" । तल्लक्षणं दरदशब्दे २४७।पृ० दृश्यम् । ततोदेहब्रह्मरन्ध्रवातस्थाने ४देशविशेषे स्त्री (हिङ्लाट्) "ब्रह्मरन्ध्रं हिङ्गुलाख्यां देवता भीमलोचना । कोटवी वा महामाया त्रिगुणा या दिगम्बरी" पीठमा० ।

हिङ्गुलु पुंन० हिङ्गु तद्वर्णं लाति धा-डु । (हिङ्गुल) वर्णकद्रव्ये अमरः ।

हिङ्गुसिराटिका स्त्री हिङ्गुन इव सिरां पत्रसिरामटति अट-ण्वुल् अत इत्वम् । वंशपत्र्याम् रत्नमा० ।

हिङ्गूल न० हिङ्गु+पृषो० । मधुरमूले (आलु) शब्दच० ।

हिञ्ज पु० हिनोति हि-किप् तथा सन् जायते जन-ड कर्म० । हिञ्जवृक्षे शब्दर० । [भेदे (हिजल) जटा० ।

हिञ्जल पु० हि-किप् हिन् हितकारि जलं यस्य । वृक्ष-

हिञ्जीर पु० हस्तिपाटवृक्षे हेमच० । [चेहिण्डिड ।

हिड गतौ भ्रमणे भ्वा० आ० सक० सेट् इदित् । हिण्डते

हिडिम्ब पु०राक्षसभेदे स हि भीमेन हतः २तद्भगिन्यां स्त्री

हिडिम्बजित् हिडिम्बं राक्षसभेदं जितवान् जि-किप् । भीमसेने हिडिम्बशत्रुप्रभृतयोऽप्यत्र । [भार० आ० ।

हिडिम्बापति पु० ६त० । १हनुमति शब्दर० २भीमसेने

हिण्डन न० हिडि-ल्युट् । १भ्रमणे २रमणे मेदि० । ३खेलने च विश्वः । [चार्थे हारा०

हिण्डिक पु० हिडि-इन् हिण्डो वावति वै-क । वृक्ष०

हिण्डि(ण्डी)र पु० हिडि-इरन् ईरन् वा । १पक्षिद्रफेने अमरः । २वात्तौक्यां ३पुरुषे मेदि० ४रुचके च उणा० ।

हिण्डी स्त्री हिडि-इन् ङीप् । दुर्गायां त्रिका० ।

हिण्डीप्रियतम पु० ६त० । शिवे शब्दर० हिण्डीपत्रादवोऽप्यत्र । [४मङ्गले च ।

हित त्रि० धा-क्त हि-क्त वा । १गते २पथ्ये ३दृष्टसाधने

हितक पु० हित+स्वार्थे क । शिवौ राजनि० ।